

XII. Pius pápa karácsonyi beszédei a II. világháború alatt

Csintalan Zita

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 1088. Budapest, Múzeum krt. 6-8.
(csitusz@freemail.hu)

Összefoglaló

Az alábbiakban XII. Pius pápának - a XX. századi történelem egyik legellentmondásosabb személyiségének - a II. világháború során a hívekhez intézett karácsonyi beszédeit, azok korabeli sajtóvisszhangját és a mai megítélés jegyeit vizsgálom. A háborúban megjelenő *Függetlenség* és *Magyarság* című lapok híreit vettem forrásul.

Kulcsszavak: XII. Pius pápa, II. világháború, katolicizmus, nacionalizmus, holokauszt.

Abstract

XII. Pope Pius is the most contradictive personality of the XX. Century's history. Hereinafter I analyse his Christmas speeches addressed to his followings during World War II, and the marks of today's perceptions and the response of the contemporary media related to these speeches. As a source I used the newspapers *Függetlenség* and *Magyarság*.

Keywords: XII. Pope Pius, WW II, papism, nationalism, holocaust.

Történeti háttér

Az I. világháború borzalmaiból éledező Európának, még felocsúdni sem volt ideje, a 20-as évek végén a gazdasági világválság is elérte. A németek a háborús vereségért, és a hátrányos békéért a zsidóságot, a liberalizmust és a szocializmust tették felelőssé. Ebben a közegben tűnik fel Hitler. A hatalomra jutása után az 1935-ös nürnbergi törvények alapján a zsidókat már nemcsak vallási, hanem faji alapon is megkülönböztették a német néptől. Kelet- és Közép-Európa egyre inkább Hitler érdekszférájába került. Mussolini kénytelen volt alárendelni terveit a Führer terveinek.

Eközben Magyarországon a 30-as évek elejére súlyos hitel- és gazdasági-válság alakult ki, emellett rohamosan nőtt a munkanélküliség. Az olasz fasizmust mintának tekintő Gömbös Gyula (1932-36.) lett a kormányfő. 1936-38-ig Darányi Kálmán volt Magyarország miniszterelnöke, aki közelebb állt a Bethlen-vonalhoz, mint a gömbösi politikához.

Az első zsidótörvény megszavazásakor, 1938-ban már Imrédy Béla volt a miniszterelnök. 1939-ben Teleki Pál másodszer lett kormányfő. Szálasi Nyilaskeresztes Pártját betiltották, de új néven ismét szerveződött. Májusban elfogadják a második zsidótörvényt, mely 6 %-os részvételt engedélyezett

számukra az ügyvédi, orvosi, mérnöki, sajtó- és színházi kamarákban.

A németek a megszállt területek polgárait másodrendű lakosokként kezelték, a zsidó lakosokat, pedig teljes egészében ki akarták irtani.

XII. Pius pápa

A XX. század egyik legvitatottabb személyisége Eugenio Pacelli (1876-1958), aki XII. Pius néven, 1939-től haláláig foglalta el Szent Péter trónusát. XI. Pius államtitkáraként már korábban is meghatározó szerephez jutott. Megvalósította a pápa kiegyezési politikáját, számos országgal konkordátumot kötött, mindenekelőtt Hitler birodalmával, ez volt a máig hevesen vitatott *Reichskonkordat* (1933. július 14.). A Szentészék célja, ahogy ezt leghatározottabban ki is jelentette, semmiképpen nem a nemzetiszocializmus jóváhagyása volt, hanem egyes-egyedül a német katolikusok vallási jogainak védelme és biztosítása (Wikipedia 2009). A szerződés egyúttal a német kormány legitimitásának elismerése is volt a Vatikán részéről (a püspököknek esküt kellett tenniük a német államhoz való hűségéről). Hitler értelmezése az volt, és ezt hangoztatta is, hogy a katolikus egyház ezzel áldását adta harcára a nemzetközi zsidósággal szemben. Bár ez nem igaz egy pillanatig sem, és a szerződést megelőzően az

angol, a francia és olasz kormányok már aláírták a négyhatalmi megállapodást (1933. július 15.), elismerve Hitler legitimitását, propagandaereje mégis nagy volt. Teret engedve az értelmezés és a megítélés sokszínűségének is. Egy angol történész, John Cornwell szerint a pápa bűne, hogy alig fél évvel Hitler hatalomra jutása után, 1933 júliusában hajlandó volt konkordátumot aláírni a nációkkal. A Vatikán elárulta, dezorganizálta a katolikusokat, politikai pártjukat, a Katolikus Centrum Pártot segített szétverni, pedig ettől a párttól Hitler is rettegett (Cornwell, 2004).

A pápa, a II. világháborút megelőzően számtalan beszédet intézett a vezetőkhez és népekhez a béke fenntartása érdekében. Még Mussolininél is közbenjárt, hogy Danzig szabad várossá tételében közbenjárjon. Békítő szándékai azonban hatástalanok maradtak, 1939. szeptember 1-jén kitört a II. világháború, de XII. Pius (1, 2. kép) mindig a béke megteremtésén munkálkodott és rámutatott arra, melyek lennének a béke lélektani, jogi és vallási alapjai. Különösen karácsonyi üzeneteiben fejtette ki egy igazi, helyes béke programját.

A Függetlenség (3. kép)

A *Függetlenség* (1933-44) c. újság a vidéki középrétegek megnyerésére jött létre. Hubay Kálmán lett a szerkesztője, nagyrészt vidékről felhozott fiatal újságírók a szerkesztőség tagjai. A lap szociális demagógiája visszhangra lelt a megcélzott közönségnél: egy év leforgása alatt 70.000-es példányszámot ért el. A lap nagy szerepet játszott a fajvédő szókinszerek a köznyelvben való elterjesztésében. Ausztria német bekebelezése után Horthy és kormánya a kormánysajtó német- és szélsőjobboldali orientációjának csökkentése érdekében leváltta Hubayt, helyére Kolosváry-Borcsa Mihályt léptetve (Buzinkay).

A Magyarság (4. kép)

A *Magyarság* c. lapot 1920-ban alapította Milotay István és Pethő Sándor. Kezdetben a jobboldali nemzeti egység megteremtése volt az iránymutató, bár olykor református fajvédő, máskor katolikus nemzeti érdekeket szolgált. Milotay 1934 tavaszán Gömbös Gyula felszólítására megalapította a nácibarát *Új Magyarságot*. A *Magyarság* a kiválás után náci- és szovjetellenes irányt tűzött ki. 1938-ban azonban a nemzetiszocialista mozgalom napilapjává vált, főszerkesztője Hubay Kálmán nyilaskeresztes vezető lett (Buzinkay).

1.kép Pacelli bíboros, a későbbi XII. Pius pápa távozóban a berlini kancelláriáról.

http://epa.oszk.hu/00800/00804/00535/pacelli_xii_pius_berlin.jpg

A pápai békepolitika

1939. augusztus 24-én még derülátó, a keresztényi szeretet jegyében szólítja meg az embereket. A béke illúziója érezhető szavain:

„A veszély közeli, de van még idő. Semmi sem veszett el még békés úton, de minden elveszhet a háborúban. Térjenek vissza az emberek egymás megértéséhez.”

1939-es karácsonyi beszédében már más hangnemben beszél a pápa:

„...mivel úgy látszik, a világ elfelejtkezett Krisztus békéltető üzenetéről, az igazság szaváról, a keresztény testvériségről, sajnos egész sor cselekménynek voltunk tanúi, melyek nem egyeztethetők össze sem a pozitív nemzetközi jog követelményeivel, sem a természeti jog alapelveivel, sem magukkal a legegységesebb emberi érzésekkel” (Zigány-Fényi 1942).

„Az igazságos és tisztességes béke egyik alapvető követelménye: biztosítani az élethez és a függetlenséghez való jogot minden nemzetnek, nagyoknak és kicsinynek, hatalmasnak és gyengének számára egyaránt. Egy nemzet élni akarása sohasem jelenthet egyet a másik halálós ítéletével” – a fennálló forrongó helyzetben, ezt a beszédrészletet hiába is keresnénk a sajtóban (Zigány-Fényi 1942).

Látható, hogy 1939-ben XII. Pius mindent elkövetett, hogy ne törjön ki a háború, majd megpróbálta legalább Mussolinit távol tartani a csatamezőktől – hiába. XII. Pius lassan értette meg, hogy a náci végső céljai közé tartozott magának a kereszténységnek, az egyházaknak a megsemmisítése is. A náci megszállási politika lényege egyszerűen leírható: népiirtás, germanizáció, dekrisztianizáció. Hitler 1933 előtt még óvakodott attól, hogy támadja a katolikus egyházat, de nem ő az egyetlen politikus, aki megválasztása előtt mást ígért, mint amit hatalomra jutása után tett (Karsai, 2001).

Az 1939-es cikkek

A *Függetlenség* 1939. december 24-i számának 8. oldalán olvashatjuk Vajta Ferenc tollából, a lap római szerkesztőjének telefonjelentése alapján:

„Vasárnap délelőtt fél 11 órakor XII. Pius pápa a szent kollégium gyülekezete valamint a bíborosok tanácsa előtt nagy beszédet fog mondani. Vatikáni körökből nyert értesülés szerint a szent Atya beszédében felhívást intéz a hadviselő felekhez a karácsony éjszakai béke érdekében. A pápa latin nyelven fog beszélni és a beszéd szövegét már 11 órakor nyilvánosságra hozza a sajtó-iroda. A pápai beszédet egész napon át többször felolvassák a római vatikáni rádióban, majd később 34 nyelven fogják ismertetni a vatikáni hírt és rámutatnak arra, hogy a pápa kérelmére valószínűleg december 24-én éjszaka gyakorlati szempontból is fegyverszünet lesz az összes frontokon. A *Messagero* megjegyzi, hogy a 3 nyugati nagyhatalom minden bizonnyal meg fogja hallgatni a pápa szózatát, ezzel szemben valószínű, hogy a szovjet vezérkar karácsony éjszakáján fog újabb nagy támadást indítani a finn csapatok ellen.” A pápa által tett erőfeszítésekről a tudósítás írója tárgyilagos hangnemben ír. Az idézett olasz lap szavai ugyanazt a véleményt tükrözik, azaz hiába minden keresztényi szó, a háború eseményeire gyakorolt hatása elenyésző.

Az 1939-es karácsonyi időszakban nagyobb sajtófigyelmet kapott a pápa és III. Viktor Emánuel találkozója a Quirinálban. A *Függetlenség* december 28-i számának főoldalát szinte teljes egészében az említett találkozó beszámolója tölti ki, a pompa és a résztvevők leírását több hasábon keresztül részletezi, majd: „...a látogatásnak nagy politikai és erkölcsi jelentősége van, tekintve a mai különösen nehéz és kuszált európai politikai helyzetet. XII. Pius pápa karácsonyi beszédében a béke fenntartásának hangsúlyozása mellett kitért a fennálló problémák igazságos elrendezésének szükségessége is. Érthető tehát, hogy a látogatást és az ott elhangzó újabb beszédeket nemcsak az olasz, hanem az egész politikai világ nagy érdeklődéssel várja. Valamennyi olasz lap hangsúlyozza a látogatás világtörténelmi jelentőségét. *Virginio Gayda*, a *Giornale d'Italia* vezércikkében rámutat arra, hogy jól lehet XII. Pius és III. Viktor Emánuel találkozásánál nem kerülnek szóba az aktuális politikai kérdések, mégis biztosra vehető, hogy a világpolitikai helyzetet is megvitatják. A *Lavoro Fascista* „Cézár és Péter” c. vezércikkében mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy a quirinálai látogatás az új Olaszország és a katolicizmus teljes egységét kívánja hangsúlyozni a világ felé.” XII. Piusz kísérletet tett arra, hogy legalább Olaszországot távol tartsa a háborútól, s hogy több erő adjon békeüzenetének, a protokoll szabályait túllépve ő maga ment el a Quirinale Palotába, hogy

meggyőzze Olaszország királyát a béke mindenekelőtti fontosságáról. Ez a missziója sem sikerült azonban, hiszen Olaszország hamarosan hadba lépett Németország oldalán.

Az 1939. december 30-i számának főoldalán, hatalmas betűkkel „Európa új békeakciót remél” címmel olvashatjuk: „Európa fővárosaiban egy újabb nagyszabású békeakció megindulását remélik a pápa és az olasz király és császár megbeszélésétől. XII. Pius pápa pénteken délelőtt egyébként kihallgatáson fogadta a Vatikánnal akkreditált nagykövetek azon csoportját, amely különösképpen is érdekelve van a jelenlegi háborúban.” A katolikus egyházfőtől a hívei hatásos fellépést vártak, bíztak hitük védelmező erejében. Az egyház hatalma azonban már a XVI. századtól - a reformációval vívott harctól - hanyatlásnak indul, majd egyre inkább teret veszített a világi, nacionalista, liberális, rasszista és más nézetekkel szemben. A XIX. század során az európai országok többségében szétválasztották az egyházat és az államot, engedélyezték a polgári házasságot, emancipálták a zsidókat, és bevezették a kötelező, világi elemi oktatást. A nemzetállamokkal, a szocialista, liberális és más világi ideológiákkal vívott harcban a Vatikán egyre több csatát veszített.

2.kép XII. Pius képeaplapon
http://btc-bci.com/.../Pisu_XII_st_peters.jpg

A pápa 1940-es karácsonyi beszéde

A pápa 1940. június 2-án tartott beszédében már másként vélekedik, az erőszak romboló hatásait elemzi, a megszokott diplomatikus hangnemben:

„Van-e beszédesebb és megdöbbentőbb jele a lelki értékek fokozatos megsemmisülésének és leromlásának, mint a jogi normák növekvő felbomlása? Ennek helyébe aztán az erőszak lép, mely elnyomja, bilincsbe veri és megfojtja az etikai és jogi ösztönöket. És nem világos bizonyíték-e az a tény, hogy a háború orkánja olyan területeket és nemzeteket is magával sodort, melyeknek másoknál békeszeretőbb hagyományai voltak?”

Mélyértelmű beszédében összegzi gondolatait. A foglyokról és menekülőkről is megemlékezik: „nagyszámú menekültet, kivándorlót – nem árjákat is – megvizsgálhattunk.” Az egyház magatartására vonatkozó kijelentése szerint: „Az időkhöz kötött és azoktól függő, egymással szembenálló rendszerek között az Egyház nem lehet arra hivatott, hogy egyik irányzatnak jobban párthíve legyen, mint a másoknak.” A gyűlölet és a bizalmatlanság legyőzésére is felszólítja híveit.

3.kép A Függetlenség egyik lapszáma
http://www.antikva.hu/onan/reszletek.jsp?konyv=fuggetlenseg_x_ufv_219_szam&katalogusid=146929

Az 1940-es cikkek

A *Függetlenség* december 24-i számának főoldalán, a megelőző napi berni tudósítást látjuk: „Semleges diplomáciai körökben vasárnap vált ismeretessé a hír, hogy XII. Pius pápa december 24-e reggelén, közép-európai idő szerint tíz órakor rádiószózatot intéz a világ népeihez. Bernben nagy jelentőséget tulajdonítanak a Szentatya újabb megnyilatkozásának. A Rómából származó értesülések szerint a világviszonylatban is nagy horderejű megnyilatkozás negyedórát vesz igénybe.” Szinte viccnek is tűnhet, ahogy a tudósítás egy világraszóló esemény tartamát negyedórában határozza meg.

A *Magyarország* 1940. december 25-i számának 3. oldalán található a Vatikánvárosból származó tudósítás: A pápa az új rend követelményeiről szóló beszédét: „A pápa kedden délelőtt az egyháztanácsi teremben fogadta a bíboros kollégium tagjait, akik kifejezték előtte karácsonyi jókívánásaikat. A pápa válaszolva a bíborosi kollégium tagjai által

kifejezett jókívánásokra, megköszönte az üdvözlést és a legszívélyesebben viszonzta azokat. Méltatta a karácsony magasztos jelentőségét. Semmiféle földi esemény sem tudja megzavarni Jézus születésének isteni misztériumát – mondta – mert bölcsőjénél minden emberi szenvedés orvoslásra talál. A Szentatya rámutatott arra az aggodásra, amellyel a jelenlegi nagy háború csapásait követ, majd hangsúlyozta, hogy mind most, mind a háború után a vigasztalás munkájának a keletkezett sebek begyógyítására kellett irányulnia. Ezután a hadifoglyok és menekültek, valamint a családjaik megsegítése érdekében a különböző országokban elindított mozgalmakról beszélt. Emlékeztetett az egy évvel ezelőtt tett kijelentésére az igazságon alapuló világbékéről és hozzátette, hogy ezek a kijelentései ma is teljes mértékben időszerűek. A Szentatya az új rend lényeges követelményeit a következőkben állapította meg:

A népeket felszólította az egymástól elválasztó gyűlölet, önzés és bizalmatlanság megszüntetésére. A világgazdaság terén fennálló túlságosan éles aránytalanságok megszüntetése, hogy valamennyi államnak megadják a megfelelő életlehetőségeket.”

Beszéde végén a Szentatya annak az óhajának adott kifejezést, hogy a felelős férfiak méltányos megoldást találjanak az igazi új rend felállításán. Ezután áldását adta a világra.

A karácsonyi üzenet tehát összegzi az új rend feltételeit, ugyanakkor húsvéti beszédében, már mint kudarcot említi a béke érdekében tett erőfeszítéseit. Mégsem adja fel, mint mondja: „folytatni akarja a békéért való harcot az ima, a buzdítás és a vigasztalás fegyverével, a szegény emberiség javára.”

Az 1941-es beszéd

XII. Pius új üzenetet küldött a háború sújtotta világnak. Igencsak távol tartva magát attól, hogy magasztalja az oroszországi hadjáratot és a hitleri rendet, a pápa kihirdette azokat az elveket, amelyek alapján mindkét tábor, a náci és a szovjet módszereit is elítélte.

A *Függetlenség* karácsonyi számában már csak a pápai beszéd elhangzásáról tudósítják olvasóikat: „A karácsony előtt szokásos vatikáni kihallgatás alkalmával a pápa válaszul a szentkollégium jókívánásaira szerdán olasz idő szerint 12 óra 30 perckor beszédet mond, amelyet a Vatikán rádióállomás közvetít. A vatikáni rádiót az olasz adóállomásokon kívül a svájci Monteceneri, valamint Franciaország, Magyarország és Írország rádióállomásai is bekapcsolják.”

Szintén ennek az újságnak a lapjain, a december 28-i szám, 8. oldalán néhány sort szentelnek a pápai beszédnek: „A Szentatya karácsony alkalmából rádiószózatot intézett a világ kereszténységéhez,

amelyben többek között rámutatott a háború okozta pusztításokra és hangoztatta, hogy az események alapvető oka a világnak a vallási elvektől való eltávolodása. Az egyedüli orvosság – mondta – a hithez, a nemzeti és nemzetközi társadalmi elvekhez való visszatérés.”

4.kép A Magyarországi Magyarok Lapja 1939. december 30-i száma
http://www.antikva.hu/onan/reszletek.jsp?konyv=magyarorszag_xx_evfolyam_166_szam_1939_december_30&katalogusid=204778

1942. karácsonya

A megszállt Európa 1942 karácsonyán a pápa szózatára várt. Akármit is mondott volna, akkor már a holokauszt áldozatainak több mint 80 százaléka halott volt. A pápa 1942 karácsonyán elítélte azokat, akik pusztán fajuk vagy nemzetiségük miatt emberek száz- és száz ezreit ölik meg. A rádiószózatban már a békében reménykedve, a háború utáni társadalmi fejlődés útját is kereste. Most már nemcsak a béke lehetséges alapvonalait vázolta, hanem a fasiszmus veresége utáni átrendeződés katolikus alapelveit is.

1943. karácsonya

1943 végén tanácskozott Teheránban Sztálin, Churchill és Roosevelt. XII. Pius 1943-as karácsonyi rádióbeszéde érthetően ennek a történelmi jelentőségű konferenciának a hatása alatt állt. A pápa ekkor is még csak közvetve, bár félreérthetetlenül juttatta kifejezésre a szövetségesek iránti rokonszenvét, és gyors győzelmüktől várta a béke megvalósítását. Magatartását nagymértékben befolyásolta, hogy az antifasiszta ellenállási mozgalmakban – különösen a komoly katonai sikereket is felmutató olasz ellenállási mozgalomban – katolikus szervezetek, tömegek is részt vettek. Egyik vezető erejük éppen a kereszténydemokrácia volt (Gergely 1981). Az 1944-es karácsonyi beszéd a demokrácia felé tett fordulat dokumentuma. Alaphangja: a szövetséges hatalmak erőfeszítéseinek egyértelmű és nyílt elismerése.

Feltevések, bírálatok

A bírálók felróják a pápának, hogy nem határozta el az egyházat ünnepélyes és nyílt tiltakozással a fasiszmus embertelenségétől, a népirtástól. XII. Pius a nyilvános és ünnepélyes tiltakozást – pl. a náciizmussal szembe forduló keményebb enciklikát – értelmetlennek tartotta. Ezzel – szerinte – semmit sem változtatott volna meg, és ugyanakkor attól tartott, hogy fellépésével – amit Hitler a konkordátum (1933) megsértéseként magyarázott volna – a német katolikusok további üldözését váltotta volna ki. 1937-ben. XI. Pius szavai még erősen minősítők: „Hogy a dolgokat a nevükön nevezzük: Németországban vallásüldözés van”, de 1939-től erre már nem volt lehetőség. „Hitler bábja” – ahogy Pacelli Cornwell egy helyen megvetően említi – már 1935 tavaszán élesen elítélte a náci fajelméletét, 1937-ben, pedig már vatikáni államtitkárként egyik kidolgozója, a „Mit brennender Sorge” (Égő aggodalommal) kezdetű pápai enciklikának. Előde, XI. Pius ebben az enciklikában határozottan szembeszállt a náci rasszizmusával, antiszemitizmusával, ’törvénytelennek és embertelennek’ nevezte a katolikusok üldözését, ’aljasnak, törvénytelennek és embertelennek’ azt, hogy a náci nyomást gyakoroltak a katolikusokra, főleg a fiatalokra, hogy hagyják el hitüket. Cornwell szerint ennek az enciklikának nem sok hatása volt, később adták ki. A Vatikán erejének korlátozott voltát mutatja, hogy hiába tiltakozott, 1938–1941 között európai országok sora (Itália, Magyarország, Románia, Szlovákia, Horvátország) fogadott el antiszemita, fajvédő törvényeket (Karsai, 2001).

A hadban álló népek között a Szentszék helyzete minden nappal kényesebbé vált. XII. Pius egyre hosszabban tér ki erre leveleiben. 1941. február 20-án megállapítja, hogy „kemény idők járnak, különösen Krisztus helytartója számára, s hogy a pápaság és az egyház lassanként olyan összetett és veszélyes helyzetben találja magát, amelyet hosszú és fájdalmas történelme során kevésszer tapasztalt.” (Zigány-Fényi 1942)

Tudjuk, hogy a pápa tudatosan törekedett arra, hogy a harcoló felek ne állíthassák saját szolgálatukba. Ha a pápa a világháborúban az egyik oldal mellé állt volna, valószínűleg szétszakította volna egyházát. XII. Pius a hollandiai tapasztalatok is hallgatásra inthettek. A holland katolikus püspökök 1942. július 20-án pásztorlevélben tiltakoztak a katolikus hitre tért (konvertita) zsidók deportálása ellen. Válaszul a Gestapo külön hájtóvadászatot indított a holland konvertiták ellen, még apácákat is elhurcoltak. Ekkor került Auschwitzba dr. Edith Stein karmelita nővér is. A háború során több mint 3 millió lengyelt öltek meg a náci 1939–1945 között, meggyilkolták a lengyel katolikus papok húsz százalékát. XII. Pius

néhányszor megpróbált koncentrációs táborba zárt papok érdekében is közbenjárni, tiltakozott, kérvényezett minden eredmény nélkül. Véleményem szerint a fennálló történelmi helyzetet figyelembe véve, a pápa az egyház és saját lelkiismerete szerint hozta meg döntéseit.

Gyanúsítják túlzott németbarátsága miatt is, melyet egy 1940-ben kelt levélre alapoznak. A levélben az I. világháború utáni időszakról emlékezik meg – 12 évet töltött német területen –, amikor nagyon megkedvelte a német népet.

1943 őszén, miután Olaszország átállt az antifasiszta szövetségesek oldalára, Észak- és Közép-Olaszországot, Rómát is megszállták a németek. Szeptember 13-án német fegyveres őrsg vette körül a Vatikánt, s a pápa gyakorlatilag a németek foglya lett. XII. Pius tehetetlen, klausztofóbiás pánik kerítette hatalmába. Cornwell is megírja, hogy Hitler tervezgette, elrabolatja a pápát (nem feledkezve el a vatikáni kincstár "biztonságba helyezéséről" sem). Kémektől, spicliktől körülvéve, tudva, hogy telefonját lehallgatják, postáját ellenőrzik, bármelyik percben elvághatják a külvilágtól, heroikus tettet nehezen lehetett a pápától várni (Cornwell, 2004).

Epilógus

Elemzésemben XII. Pius pápa II. világháború során elmondott karácsonyi beszédeinek sajtóvisszhangját kívántam vizsgálni. Az általam választott két korabeli lap estén nem meglepő, hogy az egyházfő tevékenységére, a háború és a hitleri rémuralom elleni felszólalásokra egyre kevesebb figyelmet fordított. A korabeli cikkek jellemző, hogy a közvélemény várakozását számos helyszíni tudósítással próbálta kielégíteni. Szinte kötelező említéseként, rövid, tömör, tárgyilagos stílussal lehet találkozni, néhol kínosan realista leírást találjuk az eseményeknek, pl: Vajta Ferenc aláírásával jelzett, 1939. karácsonyi Függetlenségbeli cikk esetén. A Vatikán állásfoglalásában mindannyiszor a békés megállapodást, a szereteten, a hiten alapuló megegyezést szorgalmazta, nagyrészt ezt adják vissza a tudósítások. Bár kétségkívül olykor túl diplomatikusan fogalmazott a Szentszék a háborús helyzetet illetően, amit a pápa saját 1944. március 3-ai szavaival lehet szemléltetni: „*Gyakran fájdalmas és nehéz eldönteni, mi az, amit a helyzet parancsol: óvatos visszafogottság és hallgatás, vagy éppen ellenkezőleg, őszinte beszéd és erélyes tett.*”

A pápa II. világháborús szerepének megítélése ma is vita tárgya, igaz, hogy a Vatikánba özönlöttek az információk a nácik és szövetségeseik, bábjaik és cinkosaik népirtó tevékenységéről. Más kérdés, hogy ezeket az információkat hogyan dolgozták föl,

mit és főleg mikor fogott föl a pápa, illetve közvetlen környezete (Karsai 2000). A további találgatások elkerülése érdekében - a 60-as évektől induló, XII. Pius támadó vitát követően - 1965-ben a Vatikán kiadója publikálta a Szentszék világháborúval kapcsolatos okmányainak és dokumentumainak nagy részét, így betekintést engedve az eddig ismeretlen iratokba.

Hivatkozások

Buzinkay Géza, Kis magyar sajtótörténet, URL: <http://mek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm>
Gergely Jenő (1981/02), Hallgatott-e XII. Pius?, História.
John Cornwell (2004), Hitler's scientists: science, war and the devil's pact.
Karsai László (2001), Holokauszt.
Zigány Miklós -Fényi András (1942), XII. Pius élete és válogatott beszédei, Bp.
Wikipédia (2009): XII. Pius pápa. Legutóbbi frissítés: 2009. december 22. URL: http://hu.wikipedia.org/wiki/XII._Piusz_p%C3%A1pa

Felhasznált lapszámok:

Függetlenség. 1939. december 22.
Függetlenség. 1939. december 24.
Függetlenség. 1939. december 28.
Függetlenség. 1939. december 29.
Függetlenség. 1939. december 30.
Függetlenség. 1940. december 24.
Függetlenség. 1941. december 24.
Magyarság. 1940. december 25.

Felhasznált képek:

1. kép: URL: http://epa.oszk.hu/00800/00804/00535/pacelli_xii_pius_berlin.jpg
2. kép: URL: http://btc-bci.com/.../Pisu_XII_st_peters.jpg
3. kép: http://www.antikva.hu/onan/reszletek.jsp?konyv=fuggetlenseg_x_evf_219_szam&katalogusid=146929
4. kép: http://www.antikva.hu/onan/reszletek.jsp?konyv=magyarsag_xx_evfolyam_166_szam_1939_december_30&katalogusid=204778